

Политическая идеология является одним из самых важных факторов функционирования политических процессов. Исходя из данного положения, политическая идеология является одним из факторов парламентских конфликтов, что изменяют решение глобальных гражданских проблем. Парламентские конфликты, на основе идеологических факторов, могут осуществлять негативное влияние на стабильность существования общества.

Ключевые слова: конфликт, политический конфликт, парламентский конфликт, политическая идеология.

Likarchuk D. The ideological factor as a way of sharpening parliamentary conflicts.

The Political ideology is one of the most important factor of the operating the political processes. Coming from given positions, political ideology is one of the factor parliamentary conflict that change mind global civil problems. The Parliamentary conflicts, on base ideologist factor, can realize the negative influence upon stability of existence society.

Key words: conflict, political conflict, parliamentary conflict, political ideology.

Надійшла до редколегії: 30.04.14 р.

УДК 321.015

М. Лопата

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ КОГАБІТАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ТА КОАЛІЦІЙНИХ УРЯДІВ У ПРЕМ'ЄР-ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ СИСТЕМАХ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

Розглянуто поняття когабітації у працях українських та закордонних дослідників. Визначено періоди та характерні особливості когабітації у таких країнах Вишеградської Четвірки як Польща, Чехія та Словаччина, у яких існує прем'єр-президентська система правління. Розглянуто взаємовідносини президентів з партіями, які входили в коаліційні уряди у країнах Вишеградської групи.

Ключові слова: коаліційний уряд, когабітація, прем'єр-президенталізм.

Після падіння комуністичних режимів у країнах Центральної Європи відбувся перерозподіл повноважень органів виконавчої влади між інститутом президента та уряду, що привернув увагу як закордонних, так і вітчизняних дослідників до цієї тематики.

Об'єкт наукової роботи — конституційні системи правління країн Вишеградської Четвірки. Предмет — теорія та практика когабітації в прем'єр-президентських системах Вишеградської Четвірки. Мета дослідження — у визначенні емпіричних зразків когабітації на прикладі напівпрезидентських систем Польщі, Чехії та Словаччини.

Питанню когабітації у країнах Центральної Європи, приділяли увагу такі українські дослідники як А. Романюк [1] та В. Литвин [2]. Щодо когабітації у країнах Вишеградської Групи ми оперували, в основному, теоретико-методологічними та емпіричними ресурсами, отриманими із західних наукових джерел Р. Еллі [16], С. Гебетнера[4], Г. Ридлевського[7], А. Думали[5], С. Вайта[15] та інших.

Не завжди у виконавчу владу входить одна політична сила, яка контролює всі політичні інститути. Таку ситуацію як правило, в тому числі в центральноевропейських обставинах називають когабітацією.

Український дослідник В. Литвин досить комплексно розглянув системи когабітації і їх наслідки на прикладі деяких країн. В. Литвин вважає, що якщо є непартійні президенти, то це спричиняє проблеми у визначенні протилежних партій. Коли глава держави не володіє партійним статусом (афіліація), він не може походити від партії, що виступає проти прем'єр-міністра. Та чимало позапартійних президентів ідентифіковані як близькі з певними партіями чи ідеологічними аспектами, які позиціонують їх ближче до певних партій у порівнянні з іншими. У таких ситуаціях слід звертатись до вторинних джерел, що допомагають ідентифікувати прихильність президента стосовно позицій партій. Якщо встановлені партійні переконання президента на користь системи розділеної більшості, то варто говорити про технічний варіант когабітації. Коли вирішити проблему двозначності президентських переконань не вдається, тоді вважають, що когабітація несумісна із даним періодом (фазою)

напівпрезиденталізму.

Наступна проблема у визначенні когабітації виникає, якщо президент походить від партії, яка не є головним конкурентом на парламентських виборах чи якщо одна або ж дві опозиційні парламентські групи не оспорожують результатів президентських виборів. У таких випадках немає підстав говорити про когабітацію.

Ідентифікувавши всі випадки та винятки в середовищі супротивних партій у межах дуалістичної виконавчої влади, потрібно звертатись і до другого критерію когабітації: чи представлена пропрезидентська партія або партії, що ідентифіковані як агенти непартійного президента, в уряді. Коли президентські чи пропрезидентські партії не мають представництва в уряді, відмічаємо когабітацію. Тому когабітація теоретично може зустрічатись у ситуаціях, де президент позиціонується із партією, що представлена у парламенті, але відмінною від партії меншості, яка представлена в однопартійному чи коаліційному уряді меншості через інвеституру більшістю [2].

З цього приводу слід розглядати особливості протікання процедур когабітації у різних типах напівпрезидентських систем. Базовою у даному випадку є класифікація напівпрезидентських систем, запропонована М. Шугартом, на прем'єр-президентські і президент-парламентські, відмінність між якими полягає у тому, що в прем'єр-президенталізмі прем'єр і уряд відповідальні лиш перед парламентською більшістю, а в президент-парламентаризмі — перед президентом і більшістю у парламенті. Когабітація у більшості випадків відбувається у прем'єр-президенталізмі. Успіх політичних партій у парламентських виборах залежить частково від електорального календаря та від популярності президента під час виборів. Глава держави не може розпустити парламент, тому вибори через перемогу опозиційної більшості можуть привести стосовно ситуації когабітації. Безумовно, партії в прем'єр-президентських системах спрямовані на президентські перспективи, на цій підставі когабітацію варто очікувати постійно. Навпаки, когабітації дійсно нема у президент-парламентаризмі. У таких системах у президента, за визначенням, є влада розпуску уряду. Це забезпечує главі

держави значно поглиблений вплив на законодавчі партії, які в умовах президент-парламентаризму є дещо більше президенціалізовані, аніж у попередньому варіанті напівпрезиденталізму — в партії є стимул щодо здобуття посади президента [2].

Порівнюючи рівень компетенції президентів у питанні про призначення прем'єр-міністра, можна виділити більш високі повноваження глав держав Польщі, Словаччини та Чехії, стосовно яких національні конституції передбачають норму призначення із наступним зверненням до парламенту з проханням

про підтримку. Три означені країни відносяться до числа напівпрезидентських. Натомість, Угорщина є країною з парламентською системою, тому тут мова про когабітацію не може йти.

У Словаччині до зміни конституції у 1998 р. президент обирався в парламенті. Аналогічна ситуація до 2013 р. була властива для Чехії. Але у 2012 р. були прийняті зміни до Конституції Чехії щодо запровадження прямих та загальних виборів президента у якій перші прямі вибори президента відбулись у січні 2013 р.

Табл. 1. Когабітація у країнах Вишеградської Четвірки 1990-2014 рр.

Країна	Термін повноважень президента, рр.	Партія Президента	Термін повноважень прем'єр-міністра	Партія прем'єр-міністра	Партійний склад уряду	Період когабітації, рр.	Відсоток від терміну президента
Польща	Л. Валенса (1990-1995)	НП «Солідарність»	Я. Ольшевський (12.1991 – 06.1992)	ПЦ	ПЦ+ХДС+ПСЛ-НП+ХНП	12.1991 – 06.1992	11.6%
	Л. Валенса (1990-1995)	НП «Солідарність»	В. Павлак (10.1993 – 03.1995)	ПСЛ	ПСЛ – СЛД	10.1993 – 03.1995)	24%
	Л. Валенса (1990-1995)	НП «Солідарність»	Й. Олексі (03.1995 – 02.1996)	СЛД	СЛД – ПСЛ	03.1995-12.1995	13%
	А. Квасневський (1995-2000)	СДПР-СЛД	Є. Бузек (10.1997 – 10.2001)	АВС	АВС + СС	10.1997 – 12.2000	63%
	А. Квасневський (2000-2005)	СДПР-СЛД	Є. Бузек (10.1997 – 10.2001)	АВС	АВС + СВ	12.2000 – 10.2001	17%
	Л. Качинський	ПіС	Д. Туск (з 11.2007)	ГП	ГП-ПСЛ	11.2007 – 04.2010	50%
Чехія	М. Земан (03.2013- до сьогодні)	ЧССД	06.2010 – 06.2013	ПГП	ГДП+ТОП09+ВВ	03.2013 – 06.2013	6,7%
Словаччина	І. Гашпарович (2004-2009)	РзД	М. Дзурінда (10.1998-07.2006)	СДХС	СДХС+ПУК+ХДР+АНГ	06.2004-07.2006	42%
	І. Гашпарович (2009-2014)	*	І. Радічова (07.2010-03.2012)	СДХС	СДХС+СС+ХДР+партія угорської меншини Міст	07.2010-03.2012	36,6%

[2]

*І. Гашпарович був підтриманий партіями Смер-СД(Напряг) та СНП(Словацькою національною партією).

Список партійних скорочень у Польщі: ГП – Громадянська Платформа, ПСЛ – Польська Народна партія, СЛД – Союз демократичних лівих, СДПР – Соціал-демократія Речі Посполитої, СС – Союз Свободи, ХДС – Християнсько-Демократична партія, ПСЛ-НП – Польська народна партія - Народне Порозуміння, ПЦ – Порозуміння Центр.

Список партійних скорочень у Чехії: ЧССД – Чеська соціал-демократична партія, ГДП - Громадянська Демократичної партія, ТОП 09 - Традиція, відповідальність, процвітання 09(рік заснування партії), ВВ - Громадянські справи.

Список партійних скорочень Словаччини: СДХС – Словацький демократичний і християнський союз, ПУК – Партія Угорської Коаліції, ХДР – Християнсько-Демократичний Рух, АНГ – Альянс Нового Громадянина, СДК – Словацька Демократична Коаліція, СС – Свобода і Справедливість.

При розгляді ролі президента і можливого виникнення ситуації когабітації у Польщі, варто зауважити, що Президент РП не є керівником виконавчої влади і немає права брати на себе повноваження уряду і приймати рішення, які є компетенцією Ради Міністрів. В руках президента є тільки механізми стримування і стимулювання урядової діяльності – і то в значній мірі у політичному характері, а не формально-зобов'язуючому. Істотним чинником впливу на уряд (схоже як і у Франції)

є авторитет глави держави, особливо в період, коли президент користується значно більшою підтримкою у суспільстві ніж прем'єр-міністр і Рада Міністрів. На думку С. Гебетнера логіка когабітації у Польщі випливає з факту, що президент обирається на загальних і безпосередніх виборах. Не менш істотним і зв'язаним з цим є факт, що мандат президента та парламенту походить з різних періодів через різну тривалість каденцій цих органів, що з однієї сторони генерує конфлікт, а з другої –

його пом'якшує, даючи перевагу тому, мандат політичний якого був обраний на свіжих виборах. Каденція Л. Валенсі довела – що це активізаційний елемент президенталізму. В ситуації коли мандат парламенту і урядової команди, яка його представляє є пізнішими – президент може стати лідером опозиції. З такою моделлю зустрічаємося також у випадку президентства Л. Качинського після виграних Громадянською Платформою парламентських виборів у 2007 р. Наступним чинником існування польської когабітації є існування цілого ряду конституційних механізмів, що уможливають співпрацю (вимушена співпраця, як вказує С. Гебетнер) Президента і Ради Міністрів Польщі. До 1997 р. до такі елементів можна було зарахувати: загальне керівництво президентом в діпазоні зовнішніх відносин, безпеки держави, скликання ним засідань Ради Міністрів і керування ним, контрастигацію президентських актів прем'єром чи властивого міністра, інформування президента прем'єр-міністром про головні проблеми, які є предметом праці Ради Міністрів. Стаття 38 Конституції ПНР від 1952 р., а після новелізації в квітні 1989 р. надавала кілька механізмів стримування уряду. І так президент міг скликати засідання Кабінетної Ради. Глава держави співпрацює з головою Ради Міністрів у сфері закордонної політики і здійснює найвище верховенство над збройними силами за посередництва міністра народної оборони. Розпорядження президента підлягають контрастигації голови Ради Міністрів. Важливою сферою співпраці між двома елементами виконавчої влади є формування уряду, особливо призначення прем'єр-міністра, хоча варто підкреслити, що це є більше поле для співпраці президента з визначеною парламентською більшістю, тому результатом цієї співпраці буде формування уряду з волі парламентської більшої. [4]

Варто підкреслити, що у польських умовах функціонує когабітація як « умови і правила співіснування і співфункціонування між Радою Міністрів і президентом, зв'язаним - або принаймні асоційованим - з відмінним політичним блоком ніж уряд сформований парламентською більшістю». Когабітація може бути трактована як один з елементів, хоч і неконституційних, але відносного до конституції принципу рівноваги вади і взаємного стримування. Співіснування президента та уряду з опозиційних одна до одної політ. сил може також впливати на згуртованість урядових коаліцій. Г. Ридлевський звертає увагу, що в умовах когабітації в період президентства Леха Валенсі Рада міністрів мала рахуватися з практичною можливістю блокування главою держави , ініційованих урядом ухвал. Це змушувало шукати в Сеймі необхідну більшість для подолання президентського вето, що зобов'язувало уряд іти на деякі персональні або програмні поступки [7, с. 47]. Але пошук такої більшості може перевищувати розмір урядової коаліції. Мінімально-переможна коаліція ГП і ПСЛ після 2007 р., бажаючи подолати президентське вето і зреалізувати деякі свої законотворчі наміри (наприклад, новелізація закону про радіофонію чи телебачення), змусила звернутися до Союзу Демократичної Лівиці (СЛД), чи тієї частини опозиції, для якої також були неприйнятними дії глави держави. В результаті це може допровадити до створення своєрідної парламентської коаліції, яка не становить собою сталої парламентської підтримки для уряду, але уможливило реалізацію деяких його замірів в заміну за певні політичні поступки на користь деяких опозиційних груп.

В Польщі явище когабітації появлялося після

1989 р. практично в час кожної каденції президента. Першим прикладом було співіснування президента В. Ярузельського та уряду Т. Мазовецького. Цю когабітацію можна визнати як специфічну – тут зійшлися два питання. По-перше, президент і прем'єр-міністр походили з різних політичних сил. По-друге, родовід тих угруповань мав не тільки політичний, але і історичний характер. Це було співробітництво в рамках виконавчої влади представника колишнього авторитарного табору влади з урядом, до якого увійшли особи, які в більшості діяли в антисистемній опозиції до 1989 р. [7, с. 234]. Але ця когабітація виявилася найбільш згладженою. Президент не втручався у реформаторську діяльність уряду [8].

Президент Лех Валенса співпрацював з політично чужими урядами коаліції СЛД-ПСЛ, на чолі яких стояли В. Павлак, а потім Й. Олекси. Варто зауважити, що складні стосунки між главою держави і урядом склалися також і в період керування кабінетом Я. Ольшевським, хоч його кабінет мав підтримку партій з колишньої «Солідарності». Це було зумовлено глибоким конфліктом між Президентом і лідерами Порозуміння Центр, до яких відносився також і прем'єр-міністр. Це могло бути пов'язане з трактуванням Л. Валенсою прем'єр-міністрів як політиків, які повинні йому підкорятися [6, с. 307]. Президент мав намір довести до ситуації, коли зможе як арбітр призначити прем'єра і змінити його. Також, президент хотів впливати на склад уряду, що мало стати стабілізаційним чинником з огляду на зміни конфігурації у парламенті. Таким чином плануючи стати стабілізаційним чинником у ситуації партійного розпорошення у парламенті. Спочатку були нормально складалися відносини між Л. Валенсою та прем'єром В. Павлаком, які давали шанси на конструктивну когабітацію, але в результаті закінчилися відставкою прем'єра президентом у лютому 1995 р. Співпраця Л. Валенсі з наступним керівником уряду - Й. Олекси від самого початку не склалася і закінчилася викликаною президентом та його оточенням політичною кризою (т.зв. Справа «Оліна»). Варто згадати, що в період когабітації президента Л. Валенсі з урядами коаліції СЛД-ПСЛ появилися «президентські» міністерства, що викликало слабкий опір прем'єрів, які боялися ескалації конфлікту з главою держави. Міністри зі сторони президента не ховали своєї лояльності до глави держави, а не до уряду та прем'єра [10, с.38].

На 1997-2001 рр. припав період довгої когабітації президента О. Квасневського з урядом Є. Бузека – на початку мінімально-переможної коаліції АВС-СВ, а потім однопартійного уряду меншості, який складався з представників Акції Виборчої «Солідарність». Спочатку відносини між двома сегментами виконавчої влади ускладнилися. Це було спричинене відмовою коаліції у конструктивній співпраці з президентом (між іншим у сфері призначення та звільнення послів, запрошення представників президента на засідання Ради Міністрів, відсутності згоди прем'єра на циклічні зустрічі з президентом і надання главі держави інформації про роботу кабінету). Президент у відповідь накладав вето на урядові закони [11]. Врешті сторони дійшли до компромісу, що представники президента будуть запрошені – згідно з приписами закону від серпня 1996 р. «Про організацію і спосіб роботи Ради Міністрів і повноважень у діяльності міністрів» – на важливих засіданнях уряду, прем'єр завжди буде періодично зустрічатися з президентом, щоб його інформувати про поточні проблеми своєї діяльності, незважаючи на відсутність у конституції

РП такого обов'язку [12]. Президент О. Квасневський бажаючи вимусити уряд співпрацювати, у період своєї першої каденції три рази скликав засідання кабінетної ради. Варто проаналізувати співпрацю А. Квасневського з урядом Л. Міллера. Вона носила всі ознаки когабітації, хоча президент і прем'єр представляли одну і ту саму партію - СЛД, хоча відображали вони різні угруповання в СЛД: А. Квасневський був ліберальним політиком і допускав близьку співпрацю з поміркованою частиною постсолідарнісного табору, тоді як Л. Міллер хотів монополізувати головні центри влади в руках коаліції, а особливо СЛД-СП. Водночас відбувалося суперництво між главою держави і прем'єр-міністром за лідерство у СЛД [13].

Наступним виразом когабітації є співпраця після 2007 р. президента Леха Качинського з Права та Справедливості з урядом Дональда Туска, представником коаліції Громадянської Платформи і Польської Народної партії. В цей період можна зауважити виразну спробу повернення до моделі президенталізму часів Малої Конституції з 1992 р. Мова йде про намагання президента спільно формувати закордонну політику і оборонну політику держави, що часто було у невідповідності до основного закону від 1997 р.

Варто погодитися з А. Думало, який стверджує: «Когабітація носить різні форми в залежності від специфіки політичної системи. Однак, багато у цій ситуації залежить від особи президента, здатності, проникливості і характеру його радників» [5, с.48]. На нашу думку, модель когабітації головним чином залежить від стилю президенталізму, або способу виконання президентом своїх повноважень; як президент формує свої відносини з урядом, його стиль реагування на дії уряду.

Президент не керує виконавчою владою, хоча має певний потенціал політичного та формально-конституційного впливу на уряд. Мова йде про інститут Кабінетної Ради, можлива співпраця президента з деякими міністрами у сфері закордонної та оборонної політики, використання законотворчої ініціативи і накладання вето, яке особливо в першому періоді когабітації О. Квасневського і Є. Бузека виявилось істотним інструментом впливу на уряд, навіть після 2007 р. проявлялося у постаті відмови підписання закону. Багато аспектів співпраці полягає у рівні політичної культури і здатності дійти до компромісу. Немалий вплив на це має стиль президенталізму. Політична практика довела, що періоди пасивної когабітації за президентства В. Ярузельського і помірковано активної О. Квасневського закінчилися набагато конструктивнішою співпрацею всередині виконавчої влади, ніж у час президентства Л. Валенси та Л. Качинського (після 2007 р.)

Відповідно до конституції Чехії президент призначає керівника уряду і за його пропозицією інших членів уряду. Після виборів Президент має запитати лідера найсильнішої партії очолити уряд у строк до 30 днів. Формально до 2013 р. Чехія була парламентською республікою, а напівпрезиденталізм був встановлений тільки у 2013 р., президент не міг здійснювати значний вплив на формування уряду. Таке трапилося лише один раз, коли Після виборів 2006 р., ЧССД знову переміг, але Президент Вацлав Клаус довірив формування уряду М. Тополпнеку з ГДП. Коли той не зміг отримати вотуму довіри у парламенті, президент знову дав «другу спробу» М. Тополанеку, який все ж таки сформував коаліційний кабінет з представників ГДП, ХДС-ЧНП і партії зелених. Також відходом від повноважень президента став

випадок коли Вацлав Клаус відмовлявся призначати Карела Шварценберга на пост міністра закордонних справ у 2010 р. [14].

Президент В. Клаус мав постійно напружені стосунки з соціал-демократичним прем'єр-міністром І. Парубеком протягом 2005-2006 років, навіть коли щодо дати проведення парламентських виборів у 2006 році важко їм було погодитися. Коли жодний з партійних таборів не зміг перемогти на виборах 2008 року, у В. Клауса появилася можливість підсилити свої позиції номінувавши прем'єр-міністра з власної партії громадянських демократів [15].

Починаючи з березня 2013 року, коли на пост глави держави вступив Мілош Земан, який був вибраний внаслідок всенародного голосування, проявилася ситуація когабітації, коли новообраний президент, який очолює партію громадянських прав змушений був співпрацювати з кабінетом П. Нечаса, лідером ГДП [16]. Сам М. Земан походить з ЧССД, яку він певний час очолював, і яка є головним і постійним противником ГДП на парламентських виборах.

Після корупційного скандалу у кабінеті громадянських демократів та їх союзників (ТОП09 та ЛІДЕМ), уряд П. Нечаса пішов у відставку. Після цього М. Земан призначив виконувати функції прем'єр-міністра І. Русноку, своєму колишньому однопартійцю з ЧССД, і своєму колишньому міністрові з періоду 2001-2002, коли М. Земан очолював уряд соціал-демократів [17], дозволивши йому сформувати новий уряд, незважаючи на баланс сил у палаті депутатів. І. Руснок не зміг отримати вотуму довіри у нижній палаті, тому залишився тимчасовим урядом. Уряд був став тимчасовий і мав протривати до позачергових наступних виборів вкінці 2013 року [18]. Після проведення виборів до нижньої палати, М. Земан призначив свого суперника за лідерство у партії ЧССД Б. Соботку з прем'єр-міністром мінімально-переможної коаліції. Партія громадянських справ М. Земана не змогла подолати виборчий поріг, тому не вважається суперником правлячої тепер ЧССД, в той час як сам глава держави походить з неї [19].

У Словаччині напівпрезидентська система була встановлена фактично у 1999 р. з введенням прямих виборів президента. Першим президентом обраним на прямих виборах став голова Партії Громадянського порозуміння (ПГП) Р. Шустер, партія якого увійшла в надлишкову коаліцію на чолі з М. Дзуріндою як молодший партнер, який отримав тільки 1 міністерську посаду. У 2002 р. партія не висувалася на чергових парламентських виборах і у 2003 р. приєдналася до Смеру [20]. На той час Р. Шустер вже не був головою ПГП і тому не представляв жодної політичної партії,

У Словаччині ситуація когабітації виникала 2 рази і в час двох каденцій президента І. Гашпаровича, який належав до керівництва Руху за Демократичну Словаччину В. Мечіара, а потім заснував свою власну політичну партію Рух за демократію, який у назві був співзвучним з політичною силою В. Мечіара, але І. Гашпарович відрікся від політики В. Мечіара. У 2004 р. І. Гашпарович став президентом Республіки Словаччина, в той час як керівником уряду був лідер мінімально-переможної коаліції СДХС-ПУК-ХДР-АНГ М. Дзурінда. Особливість когабітації полягає у тому, що Рух за демократію (РзД) на виборах 2002 р. до парламенту не пройшов, як і на наступних парламентських виборах у 2006 р. Тому президент представляв позапарламентську партію, і як відзначає Р. Елгі, після виборів 2006 р., коли РзД знову не змогла потрапити до парламенту, а

він став тільки почесним лідером партії, І. Гашпарович став де-факто незалежним [16]. На виборах 2009 р. І. Гашпарович був підтриманий партіями Смер-СД (Напряв-Соціал-демократія) Р. Фіцо та СНП (Словацька національна партія) Я. Слоти, внаслідок чого відбулася ефективна кооперація між президентом та прем'єр-міністром Р. Фіцо. Новий період когабітації припадає на 2010-2012 рр., коли урядову коаліцію сформували СДХС, ДРСС, ХДР та партія угорської меншини Міст, який завершився фактично у жовтні 2011 р., внаслідок прийняття Національними зборами вотуму недовіри кабінету І. Радічової [3].

Після перемоги непартійного центриста А. Кішка на президентських виборах у березні 2014 року, почався новий період співіснування президента з урядом його головного суперника на виборах Р. Фіцо, який надалі продовжує виконувати функції прем'єр-міністра Словацької Республіки, але оскільки А. Кішка позиціонує себе як неналежний до жодної політичної сили кандидат, то його стосунки з урядом можна визначити як нейтральні [21].

З-поміж країн Вишеградської четвірки когабітація властива Польщі, Словаччині, а від 2013 року - Чехії. При цьому найбільша кількість проблемних ситуацій відбулась у Польщі (вісім разів), а у Словаччині тільки два рази, у Чехії – один раз. Першою із-поміж аналізованих країн когабітацію відчула Польща; в останнє конфліктно-проблемний дуалізм влади закінчується у Чехії – 2013 р., в Словаччині — 2012 р., а у Польщі — 2010 р. Когабітація існувала тоді виключно тоді, коли уряд формувала коаліція партій у парламенті. У Польщі протягом кожного президентського терміну, за винятком президентури теперішнього глави держави Б. Коморовського виникала ситуація когабітації, що пояснюється найбільшими повноваженнями президента Польщі у порівнянні до президентів решти країн Вишеградської Групи. Когабітація виникає тільки у прем'єр-президентській системі правління, яка існує у трьох країнах – Польщі, Чехії та Словаччині, тоді як в Угорщині, яка є парламентською системою, когабітація відсутня. Саме явище когабітації у країнах Вишеградської Четвірки заслуговує на детальніше вивчення вченими у зв'язку з внесеннями змін до конституцій, що відбулися у 2012 р. в Чехії та Угорщині і подальшими процесами політичної трансформації у країнах Центральної Європи.

Бібліографічні посилання

1. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи [Текст] / А. С. Романюк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 391.
2. Литвин В. Теорія та практика когабітації в напівпрезидентських системах Європи [Текст] / В. Литвин // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 4. – С. 140–149.
3. Лопата М. Коаліційні уряди Словаччини: чинники формування і оцінка стабільності [Текст] / М. Лопата. // Науковий журнал Філософія та політологія в контексті сучасної культури. – Випуск 6(2). – Дніпропетровськ 2013. – С. 31–37.
4. Gebethnet S. Polska kohabitacja oraz sens i pręsklanki sziafania Rady Gabinetowej (maszynopis ekspertyzy) [Text] / S. Gebethnet – S. 2. // Por. P. Winczorek, Podział władzy. – S. 163.
5. Dumała A. Mechanizmy decyzyjne w demokracji konstytucyjnej [Text] / A. Dumała. – Front Cover. Wydawn. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998. – S. 153.
6. Ciapala J. Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989-1997) [Text] / J. Ciapala. – Warszawa, 1999. – S. 395.
7. Rydlewski G. Rządowy system decyzyjny w Polsce [Text] / G. Rydlewski // Studium politologiczne okresu transformacji. – Warszawa, 2002. – S. 53.

8. Mojak R. Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych [Text] / R. Mojak. – Lublin, 1995. – S. 307.

9. Szymak T. Instytucja Prezydenta RP według noweli kwietniowej i w praktyce [Text] / T. Szymak. – „Państwo i Prawo”, 1990. – Z. 10. – S. 15

10. Kruk M. System rządów w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [Text] / M. Kruk. – S. 38.

11. Subotić M. Atak czy obrona własnych pozycji, „Rzeczpospolita” z 12 stycznia [Text] / M. Subotić. – 1998

12. Patyra S. Prawnoustrojowy status Prezesa Rady Ministrów w świetle Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r. [Text] / S. Patyra. – Warszawa, 2002. – S. 128.

13. Materska-Sosnowska A. Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej – dostosowanie syndykatu władzy do zasad demokracji parlamentarnej [Text] / A. Materska-Sosnowska. – Warszawa, 2006. – S. 96–102.

14. R. Zbíral The Rules and Practice of the Investiture Vote in the Czech Republic [Electronic resource] / R. Zbíral. – Mode of access : http://www.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/politologie/Rules_and_Practice_of_Investiture_Vote.pdf – Title from the screen

15. Developments in Central and East European Politics [Text] / Stephen White, Judy Batt, Paul G. Lewis Duke. – University Press, 2007 – С. 310.

16. Elgie R. The semi-presidential one [Electronic resource] / R. Elgie. – Mode of access : <http://www.semipresidentialism.com/?p=712> – Title from the screen

17. Jiri Rusnok named as new Czech prime minister by Zeman, BBC news, 25 June 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bbc.com/news/world-europe-23053058> – Title from the screen

18. Early elections expected after Czech PM loses confidence vote, Euronews [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.euronews.com/2013/08/08/early-elections-expected-after-czech-pm-loses-confidence-vote> – Title from the screen

19. «Bohuslav Sobotka: new mild-mannered, leftist Czech PM». GlobalPost (originally Agence France-Presse). 17 January 2014. Retrieved 21 January 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.globalpost.com/dispatch/news/afp/140117/bohuslav-sobotka-new-mild-mannered-leftist-czech-pm> – Title from the screen

20. Stanislav J. Kirschbaum Historical Dictionary of Slovakia [Electronic resource] / J. Stanislav. – Lanham, Md. : Scarecrow Press 2007. – Mode of access : http://books.google.com.ua/books?id=RgMWRZ0Bb8EC&pg=PR60&lpg=PR60&dq=sop+schuster+ru+dolf&source=bl&ots=MdYZDAy-vA&sig=hT_MjYrbtBio-cabRY2EQkUCL50&hl=uk&sa=X&ei=YKwqU7bjMaX60gWBmYGA BQ&ved=0CFwQ6AEwBA#v=onepage&q=sop%20schuster%20rudolf&f=false – Title from the screen

21. Slovakia elects Andrej Kiska president Robert Fico [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/30> – Title from the screen

Лопата М. Особенности когабитации президента и коалиционного правительства в премьер-президентских системах стран Вышеградской четверки.

Рассмотрено понятие когабитации в трудах украинских и зарубежных исследователей. Определены периоды и характерные особенности когабитации в таких странах Вышеградской Четверки как Польша, Чехия и Словакия, в которых существует премьер-президентская система правления. Рассмотрены взаимоотношения президентом с партиями, которые входили в коалиционные правительства в странах Вышеградской группы.

Ключевые слова: коалиционное правительство, когабитация, премьер-президентализм.

Lopata M. Peculiarities of cohabitation between the president and coalition governments in premier-presidential systems of Visegrad Four countries.

The article is dedicated to analyzing the notion of cohabitation process in researches of Ukrainian and foreign scholars. This article examines periods and peculiarities of cohabitation

in such countries of Visegrad Four Group as Poland, Czech Republic and Slovakia that are premier-presidential systems of governance. Article depicts the relations between presidents and opposite parties which formed coalition government.

Key words: coalition government, cohabitation, premier-presidential system.

Надійшла до редколегії: 23.04.14 р.

УДК 321.011

Х. А. Машура

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

СУВЕРЕНІТЕТ У КОНСТИТУЦІЯХ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Аналізовано положення про суверенітету в Основних законах держав-членів Європейського Союзу, визначає, хто є носієм державного суверенітету. Особливу увагу приділено закріпленості в конституційних нормах положення про подільність державного суверенітету та делегування його частини наднаціональним органам, міжнародним організаціям тощо.

Ключові слова: суверенітет, національна держава, глобалізація, інтеграційні процеси, Європейський Союз.

Одним з наслідків інтеграційних процесів та глобалізації загалом є процес нівелювання державного суверенітету. Різноманітне тлумачення суверенітету, його змісту та джерел можна знайти у законодавчих актах Європейського Союзу та держав-членів. Необхідно розглянути Основні закони держав члени та визначити, яким чином та чи інша держава розглядають суверенітет, чи зазначається у конституціях про розподіл суверенітету між державою-членом та органами ЄС, що і є метою даної статті.

Зарубіжні дослідники, які займалися питанням державного суверенітету та проблеми його нівелювання, та набагато ширше висвітили їх у своїх роботах, зробили таким чином вагомий внесок у дослідженні цього питання. Серед наукових розробок даної групи варто виокремити, насамперед, праці таких авторів, як: А. Бердихін, С. Гей, Л. Грінін, Т. Зонова, А. Кокошин, Н. МакКормік, Г. Мусихін, А. Негрі, К. Омае, С. Сассен, А. Снегурін, Г. Томпсон, П. Хірт та інші.

Конституція Австрійської Республіки зазначає, що закон походить від австрійського народу, зазначаючи про це у Розділі 1, статті 1. Стаття 9.1, Розділ 1 з редакцією від 1981 р. зазначає, що загальновизнані норми міжнародного права діють у якості складової частини федерального права. Головна теза про суверенітет держави у Основному законі Австрійської Республіки знаходиться у другій частині статті 9. Так, Конституція визначає, на основі закону або державної угоди, що погоджено згідно зі статтею 50, абзац 1, окремі суверенні права Федерації можуть бути передані міждержавним інституціям та їхнім органам, а діяльність органів іноземних держав всередині держави, як і діяльність австрійських органів за кордоном, може бути врегульовано у межах міжнародного права [1].

Розділ В Конституції Австрійської Республіки визначає відносини держави з Європейським Союзом. Стаття 23d.1 визначає, що Федерація повинна інформувати землі про усі заходи, що плануються, у межах ЄС, які можуть стосуватися сфери їх власної компетенції та бути цікавими для них, і дати можливість висловлювати власну думку. Така думка повинна бути передана у відомство Федерального канцлера. Також це стосується спільнот, які проживають на території Республіки. Представництво спільнот у цих справах належить Австрійському союзу міст та Австрійському союзу спільнот. Якщо усі землі висловлюють одну й ту саму позицію щодо заходу Європейського Союзу, то Федерація не може не врахувати цієї думки і повинна виступати з нею при обговоренні та голосуванні у ЄС. Федеральний уряд може передати призначеному уповноваженому землі право на участь у волевиявленні у

Раді ЄС, якщо питання стосується справ, законодавство яких є справою земель. На землі Австрійської Республіки покладений обов'язок застосовувати міри, які у сфері їхньої власної компетенції необхідні при реалізації правових актів у рамках європейської інтеграції.

Стаття 23f.1 зазначає, що Австрія приймає участь у спільній зовнішній політиці та політиці по забезпеченню безпеки Європейського Союзу у відповідності з главою V Договору про Європейський Союз у редакції Амстердамської угоди [1].

Відповідно до Конституції Бельгійської Федерації та виходячи з назви держави країна, як і Австрійська Республіка, має федеративний устрій та складається зі спільнот та регіонів. Стаття 2 Конституції визначає, що Бельгія складається з Французької, Фламандської та Німецькомовної спільнот. Регіонами Бельгії є – Валлонський, Фламандський та Брюссельський регіони. У Частині III Конституції зазначається, що «всі влади походять від Нації» [2]. Не зазначаючи відкрито, що частина суверенітету перекадено на міждержавні інституції, Стаття 34 визначає, що «здійснення певних повноважень може бути покладено договором або законом на заклад по міжнародному публічному праву». Таким чином, у разі передачі суверенних прав Бельгії Європейському Союзу, становиться необхідним підписання окремої угоди. Такою угодою, на нашу думку, може вважатися Амстердамська та Лісабонські угоди.

Таким чином, Конституція Бельгії взагалі не визначає поняття суверенітет як основоположне поняття побудови держави, опосередковано зазначаючи що можливий варіант передачі частини повноважень наднаціональним утворенням.

За Конституцією Республіки Болгарії вся державна влада походить від народу. Вона здійснюється народом безпосередньо і через органи, які передбачені конституцією. Жодна частина народу, політична партія або інша організація, державний інститут або окрема особистість не можуть присвоювати собі здійснення народного суверенітету [3]. Зазначена теза зберігає народний суверенітет неподільним і зосереджує його лише у руках народу. Стаття 2.1 визначає, що на території країни не можуть бути утворені автономні утворення. Стаття 4.5 стверджує, що міжнародні договори, що ратифіковані у конституційному порядку, оприлюднені та вступивши в силу для Республіки Болгарії, являються частиною внутрішнього права країни та мають перевагу перед тими нормами внутрішнього законодавства, які їм суперечать. Збройні сили гарантують суверенітет, безпеку та незалежність країни і захищають її територіальну цілісність. Говорячи про надра країни, континентальний шельф, радіочастотний спектр, Конституція зазначає,